

ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ ПРОТИДІЇ ДОМАШНЬОМУ НАСИЛЬСТВУ КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВИМИ ЗАСОБАМИ

Охарактеризовано ситуацію з домашнім насильством, яка є на сьогодні в Україні. Досліджено основні проблеми, що існують в суспільстві та безпосередньо пов'язані із домашнім насильством.

Проаналізовано основні рекомендації міжнародного законодавства, що стосуються домашнього насильства.

Ключові слова: домашнє насильство, проблеми, стандарти, міжнародні стандарти.

The situation with domestic violence, which exists today in Ukraine, is characterized. The main problems existing in society, directly related to domestic violence, are investigated.

The main recommendations of international law relating to domestic violence are analyzed.

Key words: domestic violence, problems, standards, international standards.

Охарактеризованы ситуацию с домашним насильством, которая есть на сегодня в Украине. Исследованы основные проблемы, существующие в обществе, непосредственно связанные с домашним насильством.

Проанализированы основные рекомендации международного законодательства, касающиеся домашнего насилия.

Ключевые слова: домашнее насилие, проблемы, стандарты, международные стандарты.

Вступ. Тема домашнього насильства є надзвичайно важливою, оскільки сім'я виступає основою суспільства та повинна перебувати під особливими захистом держави. Глибокі соціально-економічні перетворення, низька соціальна захищеність сімей, економічна криза, безробіття, а також моральна нестабільність призводить до негативних тенденцій щодо зростання кількості випадків вчинення домашнього насильства.

Виклад основного матеріалу. Ситуація з домашнім насильством настільки давня в Україні, що основною проблемою можна назвати навіть не саму власне наявність домашнього кривдження, а дуже низьку інформованість потерпілих жінок про психологічний і правовий аспекти, замовчування проблеми жертвами і очевидцями й відносну байдужість і влади, і громадськості. Бесіди дільничних із чоловіками є малоефективними, а чекати, доки ті нанесуть тілесні ушкодження середньої тяжкості своїм дружинам – теж не вихід. Та й, чесно кажучи, на звертання жертв домашнього насильства правоохоронні органи реагують тільки у випадку надзвичайно жорстокого побиття, що спричинило серйозні травми й поранення, а іноді й смерть.

Також існує проблема збору та об'єктивного оцінювання даних, оскільки результати опитувань переважно можна ділити на два фронтально протиставлені твердження: «чоловічий погляд» (вона сама напросилася) та «погляд жіночий» (нас б'ють). А в зв'язку з тим, що інформація приховується, занепокоює реальна наявність цих даних як таких. Адже українському менталітету притаманний пункт – «не виносити сміття за поріг», тому про масштаби домашнього насильства ми можемо лише здогадуватись (члени неурядових організацій та співробітники міліції (станом на 2006 рік), яких опитувала Міжнародна Амністія в вересні 2006 року, вважають, що від 50 до 70 % українок є жертвами насильства в сім'ї), оскільки навіть ті, хто подавав заяви в правоохоронні органи, нерідко забирали їх назад під тиском чоловіка, родичів, сусідів, навіть самих дільничних. На противагу Україні, в сусідній Польщі, потерпілий вже не може забрати подану заяву про насильство над ним.

Важливим стандартом, що необхідно запровадити, є доступ жертвам домашнього насильства до послуг підтримки по всій країні. Передбачається надання жертві можливості переїхати до притулку, що локально знаходиться за межами населеного пункту, в якому проживає жертва з можливістю збереження її майна.

Ще один стандарт стосується цілодобової допомоги, коли робота центру чи притулку надається за принципом невідкладної медичної допомоги. Дотримання даних стандартів не вимагає великих фінансових вкладів, ідеться про напрацювання комплексного підходу до розв'язання проблеми насильства щодо жінок і домашнього насильства, координації зусиль усіх державних структур і громадських об'єднань, що вирішують ці питання.

До 2018 року значимим недоліком системи протидії та запобігання домашнього насильства в Україні було недостатнє впровадження концепції домашнього насильства в кримінальне право України, одним із наслідків чого виступала відсутність у кримінальному судочинстві офіційної статистики щодо випадків такого насильства. Внаслідок чого, згодом набув чинності, Закон України «Про запобігання та протидію домашнього насильства».

Станом на вересень 2011 року у практиці Європейського суду з прав людини налічується 8 рішень, що стосуються порушення прав людини, встановлених у Європейській конвенції в ситуаціях домашнього насильства. Наприклад, А. проти Сполученого Королівства (1998) [4], Контрова проти Словаччини (2007) [5], Беваква та С. проти Болгарії (2008) [6], Бранко Томасік та інші проти Хорватії (2009) [7] та інші.

Відповідно до ст. 17 Закону України «Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини» [3] суди

Також існує проблема збору та об'єктивного оцінювання даних, оскільки результати опитувань переважно можна ділити на два фронтально протиставлені твердження: «чоловічий погляд» (вона сама напросилася) та «погляд жіночий» (нас б'ють). А в зв'язку з тим, що інформація приховується, занепокоює реальна наявність цих даних як таких. Адже українському менталітету притаманний пункт – «не виносити сміття за поріг», тому про масштаби домашнього насильства ми можемо лише здогадуватись (члени неурядових організацій та співробітники міліції (станом на 2006 рік), яких опитувала Міжнародна Амністія в вересні 2006 року, вважають, що від 50 до 70 % українок є жертвами насильства в сім'ї), оскільки навіть ті, хто подавав заяви в правоохоронні органи, нерідко забирали їх назад під тиском чоловіка, родичів, сусідів, навіть самих дільничних. На противагу Україні, в сусідній Польщі, потерпілий вже не може забрати подану заяву про насильство над ним.

Важливим стандартом, що необхідно запровадити, є доступ жертвам домашнього насильства до послуг підтримки по всій країні. Передбачається надання жертві можливості переїхати до притулку, що локально знаходиться за межами населеного пункту, в якому проживає жертва з можливістю збереження її майна.

Ще один стандарт стосується цілодобової допомоги, коли робота центру чи притулку надається за принципом невідкладної медичної допомоги. Дотримання даних стандартів не вимагає великих фінансових вкладів, ідеться про напрацювання комплексного підходу до розв'язання проблеми насильства щодо жінок і домашнього насильства, координації зусиль усіх державних структур і громадських об'єднань, що вирішують ці питання.

До 2018 року значимим недоліком системи протидії та запобігання домашнього насильства в Україні було недостатнє впровадження концепції домашнього насильства в кримінальне право України, одним із наслідків чого виступала відсутність у кримінальному судочинстві офіційної статистики щодо випадків такого насильства. Внаслідок чого, згодом набув чинності, Закон України «Про запобігання та протидію домашнього насильства».

Станом на вересень 2011 року у практиці Європейського суду з прав людини налічується 8 рішень, що стосуються порушення прав людини, встановлених у Європейській конвенції в ситуаціях домашнього насильства. Наприклад, А. проти Сполученого Королівства (1998) [4], Контрова проти Словаччини (2007) [5], Беваква та С. проти Болгарії (2008) [6], Бранко Томасік та інші проти Хорватії (2009) [7] та інші.

Відповідно до ст. 17 Закону України «Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини» [3] суди

Також існує проблема збору та об'єктивного оцінювання даних, оскільки результати опитувань переважно можна ділити на два фронтально протиставлені твердження: «чоловічий погляд» (вона сама напросилася) та «погляд жіночий» (нас б'ють). А в зв'язку з тим, що інформація приховується, занепокоює реальна наявність цих даних як таких. Адже українському менталітету притаманний пункт – «не виносити сміття за поріг», тому про масштаби домашнього насильства ми можемо лише здогадуватись (члени неурядових організацій та співробітники міліції (станом на 2006 рік), яких опитувала Міжнародна Амністія в вересні 2006 року, вважають, що від 50 до 70 % українок є жертвами насильства в сім'ї), оскільки навіть ті, хто подавав заяви в правоохоронні органи, нерідко забирали їх назад під тиском чоловіка, родичів, сусідів, навіть самих дільничних. На противагу Україні, в сусідній Польщі, потерпілий вже не може забрати подану заяву про насильство над ним.

Важливим стандартом, що необхідно запровадити, є доступ жертвам домашнього насильства до послуг підтримки по всій країні. Передбачається надання жертві можливості переїхати до притулку, що локально знаходиться за межами населеного пункту, в якому проживає жертва з можливістю збереження її майна.

Ще один стандарт стосується цілодобової допомоги, коли робота центру чи притулку надається за принципом невідкладної медичної допомоги. Дотримання даних стандартів не вимагає великих фінансових вкладів, ідеться про напрацювання комплексного підходу до розв'язання проблеми насильства щодо жінок і домашнього насильства, координації зусиль усіх державних структур і громадських об'єднань, що вирішують ці питання.

До 2018 року значимим недоліком системи протидії та запобігання домашнього насильства в Україні було недостатнє впровадження концепції домашнього насильства в кримінальне право України, одним із наслідків чого виступала відсутність у кримінальному судочинстві офіційної статистики щодо випадків такого насильства. Внаслідок чого, згодом набув чинності, Закон України «Про запобігання та протидію домашнього насильства».

Станом на вересень 2011 року у практиці Європейського суду з прав людини налічується 8 рішень, що стосуються порушення прав людини, встановлених у Європейській конвенції в ситуаціях домашнього насильства. Наприклад, А. проти Сполученого Королівства (1998) [4], Контрова проти Словаччини (2007) [5], Беваква та С. проти Болгарії (2008) [6], Бранко Томасік та інші проти Хорватії (2009) [7] та інші.

Відповідно до ст. 17 Закону України «Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини» [3] суди

застосовують при розгляді справ Європейську конвенцію з прав людини та практику Суду як джерело права. Отже, вбачається за доцільне представити огляд кожного з прийнятих рішень з метою подальшого врахування їх основних положень у судовій практиці України.

На жаль, Україна належить до тих країн, в яких ще відсутня ефективна система захисту та надання допомоги жертвам домашнього насильства, на що неодноразово звертали увагу різні міжнародні організації, в тому числі й Рада Європи.

Аналізуючи ст. 126-1 Кримінального кодексу України [1] необхідно вказати на декілька проблем, що існують:

- проблеми визначення потерпілого від злочину, передбаченого ст. 126-1 Кримінального кодексу України – так, потерпілим від злочину є один з подружжя чи колишнього подружжя або інша особа, з якою винний перебуває (перебував) у сімейних або близьких відносинах. Тобто, якщо із сімейними відносинами більш-менш все зрозуміло, оскільки вони регулюються Сімейним кодексом України, то встановити наявність близьких відносин є більш складним;
- проблеми тлумачення об'єктивної сторони злочину, передбаченого ст. 126-1 Кримінального кодексу України: аналіз диспозиції ст. 126-1 Кримінального кодексу України свідчить про те, що відповідна кримінально-правова норма породжує більше проблем, ніж вирішує, оскільки 1) є не чітко визначена диспозиція, яку можна тлумачити по-різному; 2) ст. 126-1 КК України не охоплює переважну більшість випадків домашнього насильства, яке криміналізоване в інших статтях закону про кримінальну відповідальність, 3) для визначення злочину домашнім насильством необхідно, що відповідні дії вчинялися систематично, що не дає можливість цій кримінально-правовій нормі ефективно виконувати функцію запобігання цим злочинам; 4) у разі кваліфікації злочину, передбаченого ст. 126-1 КК України, за сукупністю існує висока вірогідність порушення принципу *non bis in idem*.

Якщо згадати Закон, який запровадив кримінальну відповідальність за домашнє насильство (№ 2227-19) [2], ухвалений парламентом у грудні 2018 року, але набрав чинності лише через рік – 11 січня 2019 року, то почала діяти кримінальна відповідальність за вчинення систематичного домашнього насильства, зокрема покарання у вигляді позбавлення волі строком до 2 років. До цього часу кривдників притягали лише до адміністративної відповідальності та застосовували спеціальні заходи через поліцію або суд. У свою чергу Закон України «Про запобігання та протидію домашньому насильству» заслуговує на позитивну реакцію суспільства, проте має певні прогалини, пов'язані із його

застосуванням на практиці. Так, залишається без відповіді питання місця перебування кривдника, якому заборонено перебувати у спільному із сім'єю житлі; невідома доказова база для застосування обмежувальних приписів; захист людей, які стали свідками насилля. Звісно, сам факт того, що Україна виходить на новий шлях боротьби з насильством в родинах, не може не радувати.

Також необхідно вказати на те, що існує велика кількість суб'єктів, які здійснюють систему заходів з протидії насильству, наявність нормативно-правових актів, які регулюють їх діяльність, по факту комплексна взаємодія поліції, соціальних служб, служб у справах дітей, медичних працівників не налагоджена. Таким чином, на сьогодні не налагоджена потрібна комунікація між даними суб'єктами. Так, наприклад, швидка медична допомога не інформує органи Національної поліції про випадок домашнього насильства, оскільки дані повноваження не прописані нормативно-правових актах. Дана прогалина в законодавстві не дозволяє швидко реагувати на випадки домашнього насильства. Ще один негативний фактор – відсутність належної кількості кризових центрів для жертв насильства та корекційних програм для кривдників. Кризові центри – це установи, де можна отримати тимчасовий притулок та допомогу кваліфікованих спеціалістів – психологів, юристів та соціальних працівників. Хоча, із прийняттям нового Закону України «Про запобігання та протидію домашньому насильству» процес створення даних центрів пришвидшився, але недостатньо.

На підставі вищевикладеного, можливо зробити **висновок**, що здійснивши аналіз правового регулювання протидії домашнього насильства визначено, що законодавство України у сфері протидії домашньому насильству потребує вдосконалення задля більш чіткої кваліфікації домашнього насильства та вирішення проблем, пов'язаних із захистом та наданням допомоги жертвам домашнього насильства, свідкам насилля, а також уваги заслуговує визначення місця перебування кривдника, якому заборонено перебувати у спільному місці проживання із сім'єю.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Кримінальний кодекс України від 05.04.2001 року № 2341-III / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14> (дата звернення 17.08.2019).
2. Про внесення змін до Кримінального та Кримінального процесуального кодексів України з метою реалізації положень Конвенції Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу з цими явищами: Закон України від 06.12.2017 року / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2227-19> (дата звернення 17.08.2019)

3. Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини: Закон України від 23.02.2006 року / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3477-15>

4. Case of A v. The United Kingdom (№100/1997/884/1096) 28.09.1998. URL: http://www.cirp.org/library/legal/A_v_UK1998

5. Case of Kontrova v. Slovakia (№7510/04) 31.05.2007. URL: <http://cmiskp.echr.coe.int/tkp197/view.asp?item=1&portal=hbkm&action=html&highlight=KONTROVA&sessionId=65603837&skin=hudoc-en>

6. Case of Bevacqua and S. v. Bulgaria (№71127/01), 12.06.2008. URL: <http://cmiskp.echr.coe.int/tkp197/view.asp?item=1&portal=hbkm&action=html&highlight=BEVAQUA&sessionId=65602943&skin=hudoc-en>

7. Case of Branko Tomasic and Others v. Croatia (№. 46598/06), 15.01.2009. URL: <http://cmiskp.echr.coe.int/tkp197/portal.asp?sessionId=76941668&skin=hudoc-en&action=request>

УДК 343.9

Загребаленко Віталій

СПЕЦІАЛІЗОВАНІ СУБ'ЄКТИ ЗАПОБІГАННЯ КОРУПЦІЙНІЙ ЗЛОЧИННОСТІ: ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ

Стаття присвячена аналізу системи спеціалізованих суб'єктів запобігання корупційної злочинності. Акцентовано увагу на окремих проблемних питаннях, пов'язаних із законодавчою регламентацією діяльності суб'єктів запобігання корупційної злочинності.

Ключові слова: спеціалізовані суб'єкти запобігання злочинності, корупційна злочинність, Національне антикорупційне бюро, Спеціалізована антикорупційна прокуратура, Державне бюро розслідувань, Національне агентство запобігання корупції, Вищий антикорупційний суд.

The article is devoted to the analysis of the system of specialized entities for preventing corruption. Special attention is paid to some of the problematic issues related to the legislative regulation of the activities of the subjects of preventing corruption.

Keywords: specialized crime prevention entities, corruption crime, National Anti-Corruption Bureau, Specialized Anti-corruption Prosecutor's Office, State Bureau of Investigation, National Anti-corruption Agency, High Anticorruption Court.

Статья посвящена анализу системы специализированных субъектов предупреждения коррупционной преступности. Акцентировано внимание на отдельных проблемных вопросах, связанных с законодательной регламентацией деятельности субъектов предупреждения коррупционной преступности.

Ключевые слова: специализированные субъекты предупреждения преступности, коррупционная преступность, Национальное антикоррупционное бюро, Специализированная антикоррупционная прокуратура, Государственное бюро расследований, Национальное агентство предотвращения коррупции, Высший антикоррупционный суд.